

СНЕЖАНА Г. ЛЕКИЋ*

Београдска пословна школа

Београд

ЈЕЛЕНА М. ВАПА-ТАНКОСИЋ**

Факултет за економију и инжењерски менаџмент

Нови Сад

УДК 338.23:336.74

Прегледни рад

Примљен: 10.02.2017

Одобрен: 28.02.2017

Страна: 509-522

УПРАВЉАЊЕ РИЗИКОМ УСКЛАЂЕНОСТИ ПОСЛОВАЊА И ПОЛИТИКА „УПОЗНАЈ СВОГ КЛИЈЕНТА” У БАНКАРСТВУ

Сажетак: Прање новца је процес трансформације непоштено и незаконито стеченог прихода у легално стечена средства. Начела управљања ризиком су основа за све одлуке које се доносе у вези са пословањем банке. Управљање ризицима се заснива на утврђеној методологији управљања ризицима, коју су менаџмент и сви запослени обавезни да усвоје и да их се придржавају. Народна банка Србије прописује да су банке дужне да образује посебну организациону јединицу („compliance“) у чијем је делокругу контрола усклађености пословања банке са законским прописима, као и управљање ризицима од санкција регулаторних тела, ризиком финансијских губитака и репутационим ризиком. Банке су дужне да својим актима пропишу процедуре за идентификовање, мерење и процену ризика, као и за управљање ризицима и усаглашавање са важећим прописима о прању новца. Циљ овог рада је да укаже на важност политике заштите од прања новца, успостављања надлежне организационе јединице („compliance“), као и на примену правила и процедура из политике документа „Упознај свог клијента“. Процедура „Упознај свог клијента“ ближе дефинише радње и мере које банке предузимају ради отклањања ризика који може настати као последица неусклађености пословања са прописима којима се уређује откривање, спречавање и пријављивање прања новца и финансирање тероризма, чиме се отклања ризик неусклађености пословања банака са законским прописима.

Кључне речи: прање новца, банкарство, „compliance“, упознај свог клијента, Народна банка Србије

Увод

Прање новца је процес трансформације непоштено и незаконито стеченог прихода у легално стечена средства. То је прикривање нелагалног извора прихода или његово коришћење (Classens, 2006). Прање новца је проб-

* lekic.sneza@gmail.com

** jvapa@fimek.edu.rs

лем интернационалног карактера, јер се сам процес прања новца одвија кретањем нелегално стечених средстава кроз међународне финансијске токове. Стога је потребно обезбедити висок степен координације и међународне сарадње у сузбијању овог феномена. UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) процењује да укупан обим прања новца у свету износи између два и пет процената укупног светског друштвеног бруто производа или између 615 милијарди и 1.540 милијарди евра сваке године (EUROPOL SOCTA, 2013, EU Serious and Organised Crime Threat Assessment).

Неопходно је одговарајућим мерама онемогућити да се финансијски систем користи за прање прљавог новца. У томе значајну улогу има Народна банка Србије (НБС) која треба да утврди регулативу и врши супервизију банака да би спречила и открила прање новца. Овом регулативом потребно је прописати мере за банке и финансијске институције које укључују обавезу извештавања надзорних органа уколико постоји сумња у вези порекла новца; примену одговарајућих санкција; строга правила код издавања лиценци банкама и финансијским институцијама. За банкарски сектор битно је да систем управљања ризиком и структура корпоративног управљања буду добро организовани и прилагођени да омогуће превенцију, односно борбу против прљавог новца у финансијски систем (Бјелајац, 2011: 160). Управни одбор банке је у обавези да донесе политике и процедуре за познавање клијената и спречавање прања новца и финансирања тероризма за чије спровођење морају бити јасно дефинисане одговорности и подељене на одговарајуће носиоце, односно одговарајуће организационе делове, Управни одбор, остало руководство и друге запослене. Програм за спровођење активности банака за спречавање прања новца и финансирања тероризма подразумева и перманентну едукацију и свесност запослених. На тај начин развија се етичко утемељено понашање привредних субјеката и друштвене заједнице не само са закониома него и са основним моралним принципима и стандардима (Fijat, 2012: 61).

Спречавање прања новца у банкама

С обзиром на своју величину и значај у целокупном финансијском сектору и на велики број клијената и трансакција које се за њих спроводе, банкарски сектор је изложем ризику прања новца и финансирања тероризма. Најзначајнији закони који се тичу проблематике прања новца и финансирања тероризма у банкарском сектору у Србији су: Закон о банкама („Службени гласник РС“, бр. 107/2005, 91/2010 и 14/2015); Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма („Службени гласник РС“, бр. 20/2009, 72/2009, 91/2010 и 139/2014); Закон о девизном пословању („Службени гласник РС“, бр. 62/2006, 31/2011, 119/2012 и 139/2014); Закон о платном промету („Службени лист РС, бр. 3/2002, 5/2003 и „Службени гласник РС“, бр. 43/2004, 62/2006, 111/2011 – др. Закон, 31/2011 и 139/2014 – др. Закон), на основу којих је донет низ подзаконских прописа које ближе одређују поједине области, од којих посебан значај имају Одлука о минималном садржају процедуре „Упознај свог клијен-

та“ („Службени гласник РС“, бр. 46/2009), као и Одлука о смерницама за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма („Службени гласник РС“, бр. 46/2009 и 104/2009).

У спречавању прања новца и финансирања тероризма Народна банка Србије (НБС) има регулаторску и супервизорску улогу. Регулаторска улога значи НБС учествује у изради појединих секторских закона и подзаконских аката чији је циљ смањивање могућности прања новца и финансирања тероризма кроз финансијске институције чије пословање контролише. Супервизорска улога НБС отпочиње процесом издавања дозвола за рад, након чега следи поступак надзора како би се обезбедило праћење у смислу испуњавања и процењивања адекватности система за спречавање прања новца и финансирања тероризма и спречило обављање тих активности одвија кроз финансијске институције.

Чланом 51а Закона о банкама (Службени Гласник РС бр. 107/2005, 91/2010 и 14/2015) „банка је дужна да објављује податке о стратегији и политикама управљања ризицима банке, капиталу банке, адекватности капитала банке, као и друге податке, односно информације, у складу са прописима НБС. То је регулисано и Одлуком НБС о објављивању података и информација банке (Службени Гласник Републике Србије бр. 125/2014 и 4/2015) по којој су банке у обавези да објаве квалитативне и квантитативне податке, односно информације, прописане наведеном Одлуком, једном годишње са стањем на дан 31. децембра. Такође, квантитативне податке, односно информације је потребно објавити са стањем на дан 30. јуна.

Банке су обвезници по Закону о спречавању прања новца и финансирања тероризма са низом обавеза у процесу управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма, као што су утврђивање и провера идентитета својих клијената, укључујући утврђивање стварног власника, праћење пословања клијената, достављање информација, података и документације Управи за спречавање прања новца, израда анализе ризика од прања новца и финансирања тероризма, континуирано образовање, оспособљавање и усавршавање запослених и друге обавезе, а све у циљу смањења могућности да буду злоупотребљене у сврху прања новца и финансирања тероризма (Управа за спречавање прања новца, 2013: 104). Кроз спровођење процедура: успостављање ефикасне политике познавања клијената, пажња на комитенте који обављају или учествују у трансферима средстава велике вредности, израда и и одржавање извештаја о трансакцијама и незаконитим референцама, банке помажу у спречавању прања новца и финансирања тероризма (Лекић, Вапа, 2017: 236).

Ризици и управљање ризицима у банкама

Имајући у виду делатност којом се баве, банке су склоне преузимању различитих врста ризика у своме пословању. Ризик подразумева вероватноћу остваривања непожељног тока догађаја, односно губитак (Crouhy, Galai, Mark, 2006: 5). У литератури постоји више подела банкарских ризика. Једна од нај-

шире прихваћених подела банкарске ризике дели у четири категорије: 1) стратегијски, 2) кредитни, 3) тржишни и 4) оперативни ризик (Walker, 2001: 3).

У свом пословању банка је посебно изложена или може бити изложена следећим ризицима: ризику ликвидности; кредитном ризику, укључујући и резидуални ризик, ризик смањења вредности потраживања, ризик измирења/испоруке, као и ризик друге уговорне стране; каматном ризику; девизном ризику и осталим тржишним ризицима; ризику концентрације, који посебно укључује ризике изложености банке према једном лицу или групи повезаних лица; ризицима улагања банке; ризицима који се односе на земљу порекла лица према коме је банка изложена (ризик земље); оперативном ризику, који посебно укључује правни ризик; ризику усклађености пословања банке; стратешком ризику; и другим ризицима („Службени гласник РС“, бр. 45/2011, 94/2011, 119/2012, 123/2012, 23/2013 – др. одлука¹, 43/2013, 92/2013, 33/2015 и 61/2015).

Слика 1. Систем управљања ризицима банке

Извор:

Erste Bank a.d. Novi Sad: Objavlјivanje podataka i informacija po Basel II Stubu 3, стр. 8; https://www.erstebank.rs/rs/Downloads/...ca9f.../Pillar_3_NBS_20141231_srb.pdf, 10. 01. 2017.

Да би превазишле ризик банке морају успоставити свеобухватан и поуздан систем управљања ризицима. Управљање ризицима је процес у којем менаџери идентификују, процењују, надзиру и контролошу ризике који су повезани са пословним активностима банке, односно финансијске институције у којој раде (Ivanović, 2009: 29). Систем управљања ризицима обухвата: стратегију и политике за управљање ризицима, као и процедуре за идентификовање и мерење, односно процену ризика и за управљање ризицима; одговарајућу унутрашњу организацију, односно организациону структуру банке; ефективан и ефикасан процес управљања свим ризицима којима је банка изложена или може бити изложена у свом пословању; адекватан систем унутрашњих контрола; одговарајући информациони систем; адекватан процес интерне процене адекватности капитала („Службени гласник РС“, бр. 45/2011, 94/2011, 119/2012, 123/2012, 23/2013 – др. одлука1, 43/2013, 92/2013, 33/2015 и 61/2015). Активности управљања ризицима банке приказане на *слици 1*.

Управљање ризицима преваходно се заснива на начелима за управљање стратегијским ризицима, начелима за управљање кредитним (одређивање рејтинга клијента, интерне кредитне процене, вредновање колатерала, рокова, праћење отплате кредита, стандарде документације итд.) и стратегијским циљевима. Начела управљања ризиком су основа за све одлуке које се доносе у вези са пословањем банке. Управљање ризицима се заснива на основним принципима, које су менаџмент и сви запослени обавезни да усвоје и да их се придржавају.

НБС прописује да су банке дужне да образује посебну организациону јединицу у чијем је делокругу управљање ризицима и својим актима пропишу процедуре за идентификовање, мерење и процену ризика, као и за управљање ризицима (<https://www.nbs.rs>). Служба контроле усклађености пословања и управљања ризицима безбедности (Compliance and Security Management Department) је одговорна за успостављање и надзор над процесом идентификације и праћење ризика усклађености пословања из домена compliance и безбедности, као и за управљање тим ризиком (у даљем тексту Служба compliance и безбедност). Ова служба је подељена у четири организационе јединице, *слика 2*.

Слика 2: Служба compliance и безбедност

Извор:

Erste Bank a.d. Novi Sad: *Objavlјivanje podataka i informacija po Basel II Stubu 3. cmp. 14*; https://www.erstebank.rs/rs/Downloads/...ca9f.../Pillar_3_NBS_20141231_srb.pdf, 10. 01. 2017.

У случају Ерсте банке Одељење централног Compliance прати, управља и извештава о: ризику усаглашености са политиком управљања општим и појединачним актима, ризику хартија од вредности у смислу поштовања Директиве за тржишта финансијских инструмената („Markets in Financial Instruments Directive – MiFID“) и прописа о тржишту капитала, ризицима сукоба интереса и прихватање поклона, репутационог ризика укључујући и домен одговорног финансирања, управљању процесом заштите податка о личности.

Одељење контроле спречавања прања новца (AML) прати, управља и извештава о: ризику познавања клијента, прања новца и финансирања тероризма у контексту идентификације клијената, усаглашености са политиком кредитирања банке и контроле трансакција, са посебним освртом на санкције и ембарго те за њих везане индикаторе, као и са посебним освртом на поштовање САД прописа о избегавању опорезивања („Foreign Account Tax Compliance Act – FATCA“).

Одељење управљања ризицима финансијског криминала прати, управља и извештава о: ризику интерних и екстерних превара, криминалних радњи укључујући и корупцију, непоступања по прописима и интерним актима банке, ризику непоштовања пословних обичаја односно неетичког понашања, као и о заштити узбуњивача.

Одељење управљања ризицима безбедности управља и извештава о: ризику информационе безбедности, ризику заштите информационих ресурса укључујући и заштиту података, физичке и техничке заштите, континуитета пословања у контексту одржавања пословања процеса банке без прекида (искључујући финансирање и друге главне банкарске ризике: ликвидност, адекватан ниво капиталних захтева, тржишни ризици и сл.) уз планове опоравка критичних ресурса Банке (ИТ ресурси, запослени, објекти, добављачи) и управљање кризним ситуацијама везаним за овај план.

Политика „Упознај свог клијента“

Историја политике „Упознај свог клијента“ се садржи у пракси процеса корпоративног управљања, процеса познатог као „due diligence“. Разлог за идентификацију историјске позадине политике „Упознај свог клијента“ је трострука. Прво, овај концепт је настао као резултат релевантних законских мера у САД. Друго, због екстратериторијалног ефеката закона САД, глобалних утицаја, законодавне мере САД-а су такође утицале на развој међународних стандарда о спречавању прања новца. Треће, политика „Упознај свог клијента“ чини део „due diligence“ процеса у многим међународним инструментима и стога су ова два појма наизменично користе и представљају ефикасне мере за спречавање прања новца (Tuba and van der Westhuizen, 2014: 56).

Сврха политике „Упознај свог клијента“ у банкама је да служи посебним потребама Банке, смањи могућност различитих превара и да искључи могућност да Банка буде употребљена у криминалне сврхе (прање новца или финансирање тероризма), а у исто време обезбеђује добру репутацију Банке и унап-

ређује транспарентност односа са клијентима. Приступ Базелског комитета политици „Упознај свог клијента“ је много шири, не укључује само перспективу прања новца већ се управо ова политика може посматрати као кључни елемент у ефективном управљању банкарским ризицима. Мере заштите политике „Упознај свог клијента“ превазилазе једноставно отварање и вођење евиденције рачуна и захтевају од банака да формулишу политику прихватања клијената која укључује „due diligence“ већег опсега за ризичније рачуне, и проактивно праћење рачуна повезаних са сумњивим активностима. Неадекватност или одсуство политике и процедура „Упознај свог клијента“ може изложити банку озбиљном ризику, посебно репутационом, оперативном, правном, као и ризику концентрације. Значајно је истаћи да су сви ови ризици повезани. Међутим, било који од њих може довести до значајних финансијских трошкова за банку (нпр. путем повлачења средстава од стране депонената, губитак међубанкарских линија, покретање кривичних пријава, истражних трошкова, замрзавања средстава и губитка кредита). Битни елементи процедура за управљање ризицима и контроле политике „Упознај свог клијента“ банака треба да садрже: (1) политику прихватања новог клијента, (2) идентификацију клијента, (3) константно праћење високо ризичних рачуна и (4) управљање ризицима (Basel Committee on Banking Supervision, 2001).

Приликом процене и класификације Банке узимају у обзир следеће параметре: крајњег власника, врсту акција односно удела, разлог за трансакцију, земљу порекла и намену средстава, одступања од клијентовог уобичајеног понашања, природу пословне трансакције и очекивано порекло средстава. Банке морају имати што је више могуће информација о клијенту и његовим активностима. Банке не смеју да отварају и воде тајне, анонимне и нумеричке рачуне, рачуне са фиктивним именима, као ни рачуне без пуног имена власника, и не треба да врше отварање рачуна путем е-маила и интернета.

Банка примењују правило „Упознај свог клијента“ тиме што сакупљају све неопходне податке у складу са Законом. Ова активност укључује: 1) скупљање и чување свих докумената који се односе на стање и правно постојање клијената и све неопходне информације о пословним активностима клијента; 2) пажљиво праћење трансакције клијента у погледу његових субјеката и одговарајућих партнера; 3) сакупљање, обраду и чување информација о појединим трансакцијама и пословима; и 4) држање прецизне и детаљне документације о клијентима и њиховим трансакцијама.

Упутство о минималној садржини процедуре „Упознај свог клијента“ ради отклањања ризика који може настати као последица неусклађености пословања обвезника у члану 1 (Сл. гласник РС, бр. 100/2006) дефинише одређене факторе ризика:

- „држава порекла клијента, држава порекла већинског оснивача, односно власника клијента или лица које на други начин врши контролни утицај над управљањем и вођењем послова клијента, без обзира на то где се та држава налази на листи не-кооперативних држава и територија коју издаје међународни орган за контролу и спречавање прања новца (ФАТФ), на листи држава коју израђује Управа за спречавање прања новца или на листи држава које банка сматра ризичним на основу сопствене процене,

- држава порекла лица које с клијентом обавља трансакције без обзира на то где се та држава налази на листама,
- клијент, већински оснивач, односно власници клијента или лица која на други начин врше контролни утицај над управљањем и вођењем послова клијента, или лице које с клијентом обавља трансакције – према којима су спроведене принудне мере ради успостављања међународног мира и сигурности, у складу с резолуцијама Савета безбедности Уједињених нација,
- непознат или нејасан извор средстава клијента, односно средстава чији извор клијент не може доказати,
- случајеви кад постоји сумња да клијент не поступа за свој рачун, односно да спроводи инструкције трећег лица,
- неуобичајени пут трансакције, нарочито ако се има на уму њен основ, износ и начин извршења, сврха отварања рачуна, као и делатност клијента – ако је клијент лице које обавља пословну делатност,
- случајеви кад постоје индиције да клијент извршава сумњиве трансакције,
- клијент који је носилац јавне функције,
- клијент који је јавна личност,
- рачуни других лица повезаних с клијентом,
- специфичност послова које клијент обавља,
- у случају да клијент жели да обави трансакцију, а која нема јасну финансијску сврху или трансакција није у складу са финансијским стањем и пословањем клијента, односно није такве врсте коју би одређени клијент очекивано могао предузети, а што се утврђује након разматрања релевантних података, првенствено циља трансакција,
- када клијент исказује неуобичајен захтев за заштитом приватности, посебно у вези са подацима који се односе на његов идентитет, делатност, имовину и пословање,
- када клијент одбија или пропусти да назначи порекло средстава код сваке трансакције чија вредност прелази 15.000 еура или када постоји сумња да су средства прибављена из нелегалних извора,
- када се оцени да је клијент неку трансакцију трансформисао у више појединачних трансакција, ради избегавања утврђивања идентитета,
- када клијент одустаје од налога ради избегавања утврђивања идентитета након што је у складу са одредбама закона упознат са дужношћу да се идентификује,
- када клијент не показује интересовање за провизију, друге трошкове и ризике трансакције,
- када клијент обавља трансакцију као овлашћено лице, а не жели да идентификује странку у име које наступа,
- када је клијент из земље, или има рачун у земљи која је означена као ризична (јер не примењује стандарде из области откривања и спречавања прања новца и спречавања финансирања тероризма),
- када је клијент раније осуђиван за кривична дела против платног промета и привредног криминала и против службене дужности,
- када се на клијентовом рачуну исказује изненадан прилив новчаних средстава, посебно ако је до тада клијентов рачун био углавном неактиван,
- када се на клијентовом рачуну исказује прилив новчаних средстава из земаља које су ризичне, јер не примењују стандарде из области откривања и спречавања прања новца,

- када се на клијентовом рачуну исказује велики прилив новчаних средстава док на рачуну хартија од вредности нема промета“.

Одлука о минималној садржини процедуре „Упознај свог клијента“ („Службени гласник РС“, бр. 46/2009) у члану 2. став 3 дефинише неуобичајене трансакције као „трансакције које нису у складу са уобичајеном праксом, укључујући и неуобичајену учесталост депоновања (уплата) и/или повлачења средстава с рачуна, и сложене трансакције знатне вредности којима се депонују (уплаћују) или повлаче велики новчани износи, трансакције које имају већи број учесника, трансфери или друге трансакције који економски или правно нису оправдани, укључујући и трансфере који нису у складу с регистрованом делатношћу клијента, док су сумњиве трансакције оне трансакције у вези с којима постоје основи сумње да је у питању прање новца и финансирање тероризма, а препознају се на основу показатеља (индикатора) утврђених листом коју обвезник израђује у складу са Законом“.

Прањење и анализа активности банака у управљању ризиком од прања новца и финансирања тероризма

Ради унапређења надзора Народна банка Србије је од 2006. године установила праксу посредног прањења и анализе активности банака у области управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма на основу података из Упитника о активностима банке у области управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма (у даљем тексту: Упитник).¹ Основни циљеви сачињавања и анализе Упитника су: сагледавање стања у процесу идентификовања, мерења и управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма у целокупном банкарском систему на шестомесечном нивоу; упућивање на примену установљених правила и принципа „Упознај свог клијента“; индиректно прањење развоја успостављеног система управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма; препознавање слабих тачака и благовремено указивање банкама на потенцијалну изложеност ризику.

За период април-септембар 2016. године двадесетдевет банака које су у периоду обухваћеним упитником пословале у банкарском сектору Србије доставиле су НБС попуњене упитнике у за то предвиђеном року, док је једна банка каснила неколико дана (https://www.nbs.rs/internet/latinica/55/55_7/analiza_spn_II_16.pdf). Све банке су у складу са Одлуком о смерницама за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма („Службени гласник РС“ бр. 46/2009 и 104/2009), коју је донела НБС, израдиле анализу ризика и процену изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма, узимајући у обзир и резултате Националне процене ризика од прања новца. У зависности од процењеног степена изложености странке ризику од прања новца и финансирања тероризма, банке су своје клијенте класификовале у низак, средњи и

¹ Упитником су обухваћена два периода: април–септембар текуће године, односно октобар текуће године – март наредне године.

висок. Упоредни преглед структуре броја странака по процењеним степенима ризичности и примењеним радњама и мерама приказан је у *табели 1*.

Табела 1. Структура странака у банкарском сектору према степену ризика и примењеним радњама и мерама за период април–септембар 2016.

Степен ризика	Број странака	% учешће	Примењене мере	Број странака	% учешће
низак	5.043.645	37,60	поједностављене	934.164	6,960
средњи	8.304.259	61,85	опште	12.373.127	92,178
висок	75.118	0,55	појачане	75.130	0,682
	13.423.022	100		13.423.022	100

Извор: Народна банка Србије (2016): *Анализа одговора банака на достављен упитник о активностима банке из области управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма за период април–септембар 2016, стр. 10.*

Банке су дужне да примењују опште, поједностављене или појачане радње и мере познавања и праћења странке. У периоди вршења ове анализе, на 92,178% странака у банкарском сектору примењене су опште радње и мере, појачане се спроводе се код 0,682%, а поједностављене код 6,960%. Од укупног броја случајева у којима се примењују поједностављене радње и мере познавања и праћења, на само две банке односи се 827.920 клијената, а све остале банке их примењују на 115.244 клијента. Достављени подаци даље показују да 13 банака на све своје клијенте које су класификовале у групу нискоризичних примењују поједностављене радње и мере познавања и праћења странке, пет банака те мере уопште не примењује, док њих 12 то чини само за сразмерно мали део клијената из групе нискоризичних (НБС, 2016: 10–11).

На постављено питање у Упитнику да ли су својим унутрашњим актима предвиделе учесталост праћења клијената, сходно нивоу ризика у који су сврстани, све банке су одговориле потврдно. Банке су се изјасиле да прекидају пословни однос с клијентом због немогућности спровођења радњи и мера познавања и праћења странке, ако и да сачињавају службену белешку у писменој форми и разматрају да ли постоје основи сумње да је у питању прање новца или финансирање тероризма у случајевима када одбију понуду за успостављање пословног односа или извршење трансакције из наведених разлога. На постављено питање у Упитнику да ли су имале захтеве за отварање анонимних рачуна, штедних књижица на шифру или доносиоца и др. ради прикривања идентитета странке, све банке су одговориле одрично. Све банке поседују информациони систем који препознаје више међусобно повезаних готовинских трансакција истог клијента чија је укупна вредност једнака или прелази износ од 15.000 евра. Све банке су потврдиле да су интерним актима предвиделе учесталост праћења трансакција које врше клијенти који су сврстани у категорију с највишим ризиком, као и периоде праћења међусобно повезаних готовинских трансакција. Према добијеним одговорима, 12 банака повезане трансакције најмање прате у току једног дана, осам банака у периоду од недељу дана, две банке у периоду од 15 дана, пет банака у периоду до 30 дана, једна у периоду до три месеца, једна у периоду до шест месеци, једна у периоду од

годину дана, док једна банка повезане трансакције прати у зависности од нивоа ризика у дужем временском периоду.

Све банке су сачиниле листу појединача и ентитета у вези с финансирањем тероризма, док су као извор за ових листа најчешће користиле листе Савета безбедности Уједињених нација, листе ЕУ и листе *OFAC*. У Упитнику је 29 банака навело да користе посебан софтвер за препознавање сумњивих трансакција или лица, док се само једна банка изјаснила да не користи софтвер. Банке су се такође изјасниле које су показатеље с Листе за препознавање сумњивих трансакција, као и Листе показатеља у вези с финансирањем тероризма објављене на сајту Управе укључиле у тај софтвер. У *табели 2* је приказано који број показатеља за препознавање сумњивих трансакција у вези с прањем новца² су 24 банке имплементирале у свој софтвер. који су Објављени на сајту Управе

Табела 2. Број укључених показатеља у вези с прањем новца

Број показатеља за банке	Број банака
Мање од 10	6
10–19	11
20–29	5
30–37	2

Извор: Народна банка Србије (2016): *Ibid.*, стр. 12.

Према подацима из Упитника, 24 банке су се изјасниле да су у свој софтвер укључиле показатеље за препознавање сумњивих трансакција у вези с финансирањем тероризма, што је приказано у *табели 3*.

Табела 3. Број укључених показатеља у вези са финансирањем тероризма

Број укључених показатеља у вези са финансирањем тероризма	Број банака
Мање од 5	11
5–10	11
Више од 10	2

Извор: Народна банка Србије (2016): *Ibid.*, стр. 12.

Осим тога, 24 банке су навеле и број од 248 других показатеља (из сопствених листа показатеља) које су укључиле у софтвер за препознавање сумњивих трансакција и/или лица, *табела 4*.

Табела 4. Број укључених показатеља које је развила банка

Број укључених показатеља у вези са финансирањем тероризма	Број банака
Мање од 5	8
5–9	5
10–19	9
20–25	0
50	2

Извор: Народна банка Србије (2016): *Ibid.*, стр. 13.

² Листа Идикатора за препознавање сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма за банке објављена је на званичној веб страници Управе <http://www.apml.gov.rs>. Ову измењена и допуњена листа садржи 37 индикатора које су обвезници су дужни да примењују од 1. 10. 2014. године.

Од других показатеља укључених у софтвер, банке најчешће наводе показатеље који су препознати на основу искустава у праћењу трансакција и пословања странака, а могу се изразити програмским језиком и као такви укључити у информациони систем, што показује да се банке у управљању ризиком у све већој мери и без захтева регулатора ангажују на подизању квалитета обављања послова спречавања прања новца и финансирања тероризма. Потребно је да све банке и даље унапређују систем праћења трансакција и клијената како би правовремено извршиле идентификацију, процену ризика и примениле адекватне радње и мера према својим клијентима.

Закључак

Прања новца као распрострањеном облику нелегалне економије, посебно су изложене финансијске институције, које због тога могу бити изложене правном, као и ризику репутације. Из тог разлога финансијске институције морају да се заштите путем континуираног надзора и процене базе клијената. Уколико не примењују стандарде доброг познавања, процене и контроле својих клијената, банке морају бити предмет повећаног надзора регулаторних органа. Како би се смањила рањивост банкарског сектора на ризик од прања новца потребно је јачати примену приступа заснованог на процени ризика од прања новца, јачати системе унутрашње и спољне ревизије пословних процеса повезаних са управљањем ризиком од прања новца, као и даље јачања корпоративног управљања и „compliance“ функције у банкама.

Све банке имају израђене политике, процедуре, инструкције и друга унутрашња акта којима регулишу област спречавања прања новца и финансирања тероризма. Одлуком о минималном садржају процедуре „Упознај свог клијента“ прописана је банкама обавеза сачињавања, као и садржај ове процедуре. Неоподно је да сви запослени банке, који су одговорни за њено кредитно експонирање, изузетно добро познају клијента и његово пословање, као и да изграде међусобно поверење на релацији клијента и банке, што банци омогућава да заузме бољу позицију у правцу задовољавања потреба клијената. Политика „Упознај свог клијента“ налаже Банкама да упознају свог клијентима и да то знање константно продубљују током заједничког пословног односа, што није једнократна активност већ континуиран процес. Управљање базом клијената је процес који у данашње време захтева повећану транспарентност и јасноћу, усаглашеност са стандардима и регулаторним мерама у настојању да се умањи перцепција ризика у пословању. Концепт и пракса политике „Упознај свог клијента“ постаје све важнији у Банкама управо ради минимизирања ризика повезаног са трансакцијама клијената сумњивог карактера које би могле да значајно штете имици институције.

Литература:

1. Bjelajac, Željko (2011): Pranje novca kao faktor ekonomske destabilizacije u nacionalnim i međunarodnim razmerama. *Poslovna ekonomija*, 5(2): 151-170.
2. Lekić, Snežana; Vapa-Tankosić, Jelena (2017): Značaj jedinstvenog pravnog okvira za proces sprečavanja pranja novca u bankarstvu, *Kultura polisa*, god. XIV (2017), posebno izdanje, str. 221-240.
3. Crouhy, Michel; Galai, Dan; Mark, Robert (2006): *The Essentials of Risk Management*, McGraw-Hill, New York.
4. Walker, Simon (2001): *Operational Risk Management*. Conley Walker PTY LTD.
5. Tuba, Maphuti; van der Westhuizen, Chinelle (2014): An analysis of the 'know your customer' policy as an effective tool to combat money laundering: is it about who or what to know that counts?, *Int. J. Public Law and Policy*, Vol. 4, No. 1, pp.53-70
6. Fijat, Ljiljana (2012): *Mere protiv pranja novca u bankama*, Novi Sad, Zadužbina Andrejević.
7. Ivanović, Periša (2009): *Upravljanje rizicima u bankama*, Beograd, Beogradska bankarska akademija, Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije.
8. Classens, Roger (2006): *Sprečavanje pranja novca*, Beograd, Udruženje banaka Srbije.

Домаћи прописи и документа

1. Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, „Službeni glasnik RS“, br. 20/2009, 72/2009, 91/2010 i 139/2014.
2. Zakon o sprečavanju pranja novca, „Službeni list SRJ“ br. 53/01,
3. Odluka o upravljanju rizicima banke, Službeni glasnik RS, br. 45/2011, 94/2011, 119/2012, 123/2012, 23/2013 – dr. odluka, 43/2013, 92/2013, 33/2015 i 61/2015.
4. Odluka o minimalnim standardima upravljanja informacionim sistemom finansijske institucije, Službeni glasnik RS, br. 23/2013, 113/2013 i 2/2017.
5. Odluka o objavljivanju podataka i informacija banke, „Službeni glasnik RS“, br. 125/2014 i 4/2015.
6. Nacionalna strategija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, Službeni glasnik RS, br 89/2008
7. Nacionalna strategija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, Službeni glasnik RS, br. 3/2015.

Интернет извори:

1. Odluka o minimalnoj sadržini procedure „Upoznaj svog klijenta“, „Službeni glasnik RS“, br. 46/2009. http://www.nbs.rs/internet/latinica/20/kpb/upoznaj_svog_klijenta.pdf
2. Uputstvo o minimalnoj sadržini procedure „Upoznaj svog klijenta“ (Sl.glasnik RS br. 100/2006), <http://www.overa.rs/uputstvo-o-minimalnoj-sadrzini-procedure-upoznaj-svog-klijenta.html>
3. Narodna banka Srbije: Analiza odgovora banaka na dostavljen upitnik o aktivnostima banke iz oblasti upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma za period april–septembar 2016, https://www.nbs.rs/internet/latinica/55/55_7/analiza_spn_II_16.pdf

4. Erste Bank a.d. Novi Sad (2015): Objavlјivanje podataka i informacija po Basel II Stubu 3, https://www.erstebank.rs/rs/Downloads/...ca9f.../Pillar_3_NBS_0141231_srb.pdf (10. 01. 2017.)
5. Basel Committee on Banking Supervision (2001): Customer due diligence for banks, October 2001, <http://www.bis.org/publ/bcbs85.pdf> (15.01.2017.)
6. Europol socta (2013): EU Serious and Organised Crime Threat Assessment, <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-serious-and-organised-crime-threat-assessment-socta-2013>(15. 01.2017.)
7. Uprava za sprečavanje novca (2013): Nacionalna procena rizika od pranja novca u Republici Srbiji, www.apml.gov.rs.

COMPLIANCE RISK MANAGEMENT AND "KNOW YOUR CUSTOMER" POLICY IN BANKING

Summary: Money laundering is the process of transforming unfairly and illegally acquired income in legally acquired assets. The principles of risk management are the basis for all decisions taken in connection with the business operations of the bank. The risk management is based on the established methodology of risk management, which the management and all employees are required to adopt and adhere to. The National Bank of Serbia prescribes that banks are required to form a separate organizational unit ("compliance") which is responsible for the compliance with legal regulations and for the risk of regulatory sanctions, the risk of financial losses and the reputational risk. Banks are required to define in their acts the procedures for the risk identification, measurement and assessment, as well as for the risk management and compliance with applicable regulations on money laundering. The aim of this paper is to highlight the importance of policies to combat money laundering, by establishing the responsible organizational unit („compliance“), and of the application of the rules and procedures set out in the policy document "Know Your Customer". The procedure "Know your customer" defines the actions and measures undertaken by the banks in order to eliminate the risk that can arise as a result of non-compliance with the operating regulations governing the detection, prevention and reporting of money laundering and terrorist financing, which eliminates the risk of non-compliance with legal regulations in Banks.

Key words: money laundering, banking, compliance, Know your Customer, National Bank of Serbia